

Kommunevalgprogram

Liberalistene 2019-2023

Fellespunkter for politiske kommune- og bydelslag med Liberalistene i navnet.

Innledning

Liberalistene skal male kommunen lilla. Desentralisering av makt og innflytelse er grunnleggende. Det betyr stadig mer frihet til den enkelte borger og mindre innflytelse til politikere og byråkratiske organer.

Kommunen er pålagt av staten å «sørge for» en rekke tjenester og tilbud til sine innbyggere. I alt for stor grad tolkes disse lovene som at kommunen skal opprette kommunale institusjoner med offentlig ansatte, og skattefinansiere disse. Kommune-Norge er gjennomregulert helt ned til den minste detalj av Stortinget, hvor en samlet partiflora har vært opptatt av mest mulig like tjenester fra kommune til kommune. Liberalistene vil følge nasjonale lover og forskrifter, men vi vil tolke dem så langt det er mulig opp mot våre idealer.

Liberalistene har en helt annen tilnærming til kommunepolitikk enn både de såkalte "høyre" og "venstre" sidene i norsk politikk. Venstresiden mener flest mulig offentlige tjenester skal finansieres gjennom skatter og avgifter og at tjenesten skal leveres av kommunalt ansatte. Høyresiden er tidvis for noe mer brukerbetaling, men mener kommunen fortsatt skal ha ansvaret for drift. Samtidig sier de sporadisk at de er for å konkurranseutsette, men gjennomfører det sjelden i praksis. Kun tre prosent av norske sykehjem er private, enda høyresiden har hatt flertall i de fleste norske kommuner.

Liberalistene mener alle behov for tjenester ideelt bør dekkes ved at det danner seg sivile tilbydere av en tjeneste, slik det alltid gjør når noen vil ha noe. Den enkelte bør selv sørge for sin egen alderdom gjennom sparing og forsikringsordninger. Den enkelte huseier bør ta avgjørelsen på om de skal tilknyttes offentlig vann og kloaknett eller renovasjon. Det betyr selvsagt ikke at de har rett til å forsøple annen manns eiendom eller være til sjenanse for sine naboer.

Liberalistene er i kommunepolitikken delvis inspirert av den sveitsiske modellen hvor den enkelte kommune selv kan bestemme skatte- og avgiftsnivå og hvilke offentlige velferdstjenester som skal ytes. Innbyggerne får da en mye mer direkte innflytelse over hvilket velferdsnivå de ønsker, og forholdet mellom hva de betaler og hva kommunen faktisk leverer av tjenester. Dersom skattenivået er for lavt slik at de offentlige tjenester ikke er tilfredsstillende, kan velgerne enten stemme for en annen politikk eller flytte til nabokommunen. Ingen kommuner kan derfor gjøre akkurat som de vil, fordi de i praksis må forholde seg til den alminnelige oppfatningen om skattenivå og kommunale tjenester som råder blant innbyggerne og i lokale bedrifter. Hver kommune må til enhver tid skjerpe seg fordi det eksisterer et reelt konkurranseforhold mellom dem.

Liberalistene mener det er et mål at kommunen ansetter færrest mulig, fordi dagens system fører til at kommunalt ansatte sine organisasjoner ofte ser opprettholdelse av medlemmenes arbeidsplass som viktigere enn selve oppgaven stillingene er ment å løse. I en sivil organisasjon er det et mindre sannsynlig hovedfokus, fordi man til enhver tid kan miste sitt oppdrag dersom man ikke gjør en god nok jobb.

Liberalistene vil fremme forslag om å avvikle kommunal partistøtte og stemme mot forslag om utbetaling av slik, både til partigrupper i kommunestyret og partiorganisasjoner.

Liberalistenes representanter skal primært stemme etter sin overbevisning. I mange kommuner blir de fortalt at en slik og slik stemmegivning er i strid med loven og at et flertallsvedtak ganske sikkert vil bli nedstemt av fylkesmannen. Men vårt demokrati er avhengig av at fylkesmannen får tilbakemeldinger på de lovene Stortinget har vedtatt. Dersom fylkesmannen observerer at mange nok kommuner gjør vedtak

som bryter med loven plikter han å gå til Stortinget, som så må vurdere å endre loven fordi den bryter med folks alminnelige rettsoppfatning.

Det er flere måter å gjennomføre bedre leveranser fra kommunen til innbyggerne, men hvor det er sivile aktører som sørger for leveransen. En metode er at pengene følger brukeren. En annen metode er at kommunen fjerner pålegg og reguleringer, og kun sørger for at de som ikke blir fanget opp av markedet eller ikke følger loven, følges opp av kommunen. En tredje mulighet er at det iverksettes anbud som går over tid. Det er eksempelvis tenkelig at NAV ikke skal ha ansatte som arbeider med sosialklienter, men at dette basert på anbud overlates til en sivil organisasjon med kontrakt av flere års varighet. Ved total mangel på resultater eller at det utvikler seg en kultur blant ansatte der egne privilegier blir viktige enn innbyggernes behov, kan denne organisasjonen miste sin kontrakt.

Mange motstandere av anbudsordninger velger i dag en taktikk som går ut på å gjøre hvert anbud så lite som mulig, slik at de kun tiltrekker seg lite leveringsdyktige leverandører eller ikke får bud i det hele tatt. Andre slår sammen for mange oppgaver slik at det i praksis kun er en eller to leverandører som er i stand til å by på kontrakten. Disse og andre typer undergraving av anbud eller andre modeller for kostnadsreduksjon vil Liberalistene være sterkt på vakt overfor.

Alle Liberalistenes lokale politikere vil få støtte av et kommunalpolitisk team i den sentrale organisasjonen som faktasjekker kommunenes egne beregninger og forslag i tilfeller der Liberalistene ser muligheter for gjennomslag.

Liberalistene er garantisten for motstand mot økning av skatter og avgifter. Lokalt skjer det ved at vi fokuserer på å redusere kommunens utgiftsnivå, og reduserer de skattene som kommunen har innflytelse på. Liberalistene vil fremme en økonomisk bærekraftig kommune uten gjeld.

Liberalistene ser det som et mål i seg selv å overføre mest mulig oppgaver og funksjoner til det sivile delen av samfunnet. I en diskusjon om hvem som kan utøve en oppgave best er det offentlig sektor som har bevisbyrden for påstanden om at de kan levere det beste tilbudet.

Liberalistene har stor tro på samarbeid og solidariske løsninger, men ikke når de er skattefinansierte. Vi mener at frivillighet er det eneste gode utgangspunkt for fellesskap, fordi det utløser mer ressurser, stor velvilje og kreativ tilnærming til enhver aktivitet.

Liberalistene vil konsekvent arbeide for best mulig velferd til lavest mulig pris.

Liberalistene tør å prioritere. I våre grunnholdninger er livet den høyeste verdien. Ditt liv tilhører deg selv. En person som ikke er i stand til å hjelpe seg selv skal kunne prioriteres fremfor andre som har arbeidsevne.

Liberalistene tar avstand fra eventyrfortellingene om at kommunen kan oppnå bedre effekt med innbyggernes penger enn det innbyggerne selv greier med egne penger.

Politikere og byråkrater skaper først problemer, som de så setter seg selv og hverandre til å løse. Liberalistene skal bryte ned denne adferden ved å være prinsippfaste og alltid tenke på helheten når komplekse sammenhenger analyseres.

Skole

Fritt skolevalg er grunnleggende for å skape gode skoler. Liberalistene vil overføre flest mulig skoler til sivile organisasjoner. Det vil føre til flere selvstyrte skoler og derfor mer variert skoletilbud til hvert individ. Ansettelse av ledere i alle offentlige eide skoler skal skje på åremål. I den tid en skole fremdeles er i kommunalt eie vil Liberalistene arbeide for størst mulig selvbestemmelse for den enkelte skole og dens ansatte, med et minimum av overstyring. Politiske føringer, byråkratisk rapportering og kontrollsystemer er et onde som skal begrenses i størst mulig grad. Liberalistene vil støtte ethvert forsvarlig initiativ rundt foreldredrevne skoler og hjemmeundervisning.

Liberalistene ser positivt på å bruke seniorer og andre voksne som ressurs til leksehjelp til elever i videregående skole. Vi stiller oss positive til at lokaler til skolene kan benyttes. Leksehjelpen kan gis kommersielt eller frivillig.

Mobbing

Liberalistene mener mobbing best kan forebygges og bekjempes av den enkelte skole. Politikere har ikke fagkunnskap om skole og/eller sosiale interaksjoner mellom barn.

Ulike skoler kan ha ulike tilnæringsmetoder for hvordan dette ondet kan bekjempes. Den enkelte skole skal stå fritt til å velge en tøff tilnærming, der gjentatt mobbing kan føre til at mobberen må skifte skole. Normal rettsfølelse tilsier at alt som kan oppfattes som "straff" eller annen ulempe er virkemidler som skal påføres utøver av mobbingen, ikke offeret.

Det viktigste virkemiddelet på sikt er at foreldre skal ha full valgfrihet til å velge den skolen de mener passer best for deres barn, og at skoler som ikke tar problemet på alvor vil miste elever og dermed inntekter med påfølgende omdømmetap.

Vei, bil og bompenger

Liberalistene vil legge til rette for privat veibygging og er prinsipielt for brukerfinansierte veier. Bil er et stort gode, ikke minst i landlige områder der avstandene gjør behovet for rask, enkel og fleksibel transport ekstra stort. Den nasjonale avgiftspolitikken gir i praksis rasjonering av bilbruk, noe som fører til redusert livskvalitet for mange. Motorisert, fleksibel og personlig transport er et reelt behov, og vi vil som sosialt positivt tiltak gjøre alt vi kan for å redusere kostnadene på det feltet, og legge til rette for bruk av bil og tilsvarende transport.

Liberalistene er motstandere av å benytte bompenger som inndrivning av ekstra skatt, og mot å bruke bompenger til å finansiere andre prosjekter enn det de blir innført for og kommunisert å gjøre i utgangspunktet. Liberalistene kan med disse forbeholdene støtte lokale prosjekter basert på bompengefinansiering, der det gir totaløkonomisk god avkastning.

Sosial boligbygging

Bolig er den største utgiftsposten de fleste mennesker i Norge har. Rimeligere boliger er et stort sosialt gode. Liberalistene vil på nasjonalt plan konsekvent jobbe for lavere skatter og avgifter, og avregulering av stadig strengere krav til nye bygg, noe som til sammen vil redusere kostnadene på bolig betydelig.

En viktig årsak til at boligprisene har kommet i ubalanse med etterspørselen og derfor har blitt svært dyre i forhold til inntekt de siste 30 årene er at mange kommuner ikke tillater høye bygg. Høye bygg gir lavere enhetspriser og er en god måte å senke terskelen for førstegangskjøpere og andre. Mange byer og tettsteder har lite plass til nye boligstrøk med tanke på at de ofte er omgitt av store Natur-Landbruks-Frilufts-(NLF-) områder og deler av byen allerede er bebygget med lav bebyggelse. I den situasjonen må kommunen enten omregulere allerede bebygde områder, slik at boligeiere kan selge når de ønsker det og entreprenører bygge nytt, eller det må tillates bygget på helt nye områder i kommunen, noe som ikke alltid er praktisk mulig. Liberalistene mener det er en svært god og ønskelig løsning å be bygge flere deler av byer og tettsteder med høyere bygninger.

Liberalistene vil kjempe for om/av-regulering av egnede områder i kommunen, der bygging av boliger og annet kan gjennomføres akkurat slik som kunder og utbyggere ønsker, uten å måtte søke kommune eller annen myndighet om tillatelser.

Liberalistene har alltid en klar ja-holdning til alle initiativer fra det sivile samfunn om å bygge på egen eiendom.

Arbeids- og næringsliv

Arbeid og næring er eksistensgrunnlaget for mennesker. Liberalistene mener at reguleringer og andre begrensninger som hindrer oppstart eller videreføring og utvidelse av næringsvirksomhet er en stor ulempe for hele lokalsamfunnet. Liberalistene skal legge til rette for et konkurransedyktig og variert næringsliv. Det er kun fri konkurranse mellom flere aktører som kan skape best mulig tilbud av varer, tjenester og arbeidsplasser. Reguleringer og offentlige monopoler skal over tid avvikles.

Kommunal subsidiering av næring som ikke greier å skaffe finansiering i det private kredittmarkedet er et virkemiddel uten bærekraft. Liberalistene vil ikke gi støtte til eller fremme virksomhet der man privatiserer økonomisk gevinst og sosialiserer økonomiske tap over kommunale budsjetter, noe som i praksis skjer i slike prosjekter. Liberalistene vil arbeide for at det finnes tilstrekkelig med ferdigregulerte tomter for næringsformål, og stille seg positive til søknader fra næringslivsaktører om bruksendring, nybygg og lignende. I de tilfeller hvor utøvelse av næring er avhengig av offentlig tillatelse, vil Liberalistene stille seg positiv til søknadene fra alle som oppfyller lovens krav, og bistå og støtte opp søknader om unntak der det er mulig.

Det er ikke en kommunal oppgave å ta næringslivets rolle i å bistå gründerbedrifter med kontor plasser, næringsstøtte eller andre former for bistand som belastes innbyggerne. Kommunens administrasjon og politikere er ikke de rette til å plukke vinnere blant gründeridéer eller avgjøre hvem som fortjener hjelp. Hadde de vært best egnet på det området ville de ikke vært politikere.

Liberalistene har den samme holdningen til markedsføringskampanjer initiert og finansiert av kommunen med mål om å skaffe mer turisme eller tiltrekke seg flere arbeidsplasser. Den typen kommersielle investeringer næringslivet selv ikke ser seg tjent med å gjøre er heller ikke skattebetalerne tjent med. Mange politikere overdriver i hvilken grad en kommune har eller kan ha positiv innflytelse på næringslivet. Den beste næringspolitikk en kommune kan utøve er ved å gi positiv innstilling til og behandling av næringslivets forespørsler. I praksis betyr dette at kommunen bør anstrenge seg for alltid å ha tilstrekkelige næringsarealer og føre en så liberal politikk som mulig overfor bedrifter som vil bygge eller gjøre andre type endringer som krever kommunens tillatelse. Det er også vesentlig at all søknadsbehandling gjennomføres på kortest mulig tid med lavest mulig kostnad.

Kommunalt eide anlegg som f.eks. campingplasser drives oftest etter det prinsippet at den fysiske plassen og driftsbygninger leies ut fra kommunen og tildeles etter anbudsprinsippet. Hovedproblemet med dette er at de som driver i liten grad er villig til å investere i driftsbygninger og anlegget. Ofte er leieperioden av campingplassen bestemt for en så kort periode at det ikke lønner seg å investere fordi tilbakebetalingstiden blir for kort. Resultatet er at mange campingplasser blir stående med falleferdige driftsbygninger og mangler investeringstiltak som kunne forskjønnert området og utviklet turistindustrien. Liberalistene ønsker å selge all slik eiendom til det sivile samfunn, med ordninger som sikrer allmennhetens interesser.

Arbeidsplasser er sikrest og muligheter for ny jobb er best i områder der man har et dynamisk og lønnsomt næringsliv. Liberalistene vil alltid gjøre sitt beste for å sikre næringsdrivende best mulig vilkår på alle områder, inkludert forutsigbar velvilje og rammer.

En tilbakevendende diskusjon i kommunestyret er at mange kommuneansatte er ufrivillig deltidsansatte, spesielt innen helse- og omsorgssektoren. Mye av dette dilemmaet mener vi ville vært løst ved å omdanne kommunalt eide omsorgsinstitusjoner til private, som enten er drevet ut fra ideelt grunnlag eller basert på ønske om fortjeneste. Vi hører i liten grad om samme type problemstilling i det private næringsliv og mener private arbeidsgivere er flinkere til å tilby faste stillinger til personer de ser på som viktige for å få en stabil og god drift.

Hovedårsak til de mange vikar- og deltidsstillingene i sektoren er at det ikke er satt krav til et gitt antall helgevakter for fast ansatte. Dette løser de fleste sykehjem ved å sette inn vikarer og deltidsansatte i helger. Ved jobbing opp mot KS og Stortinget vil Liberalistene fremme at den enkelte kommune skal oppnå mest mulig frihet som arbeidsgiver hva gjelder organisering av vakter. Det er et faktum at Finland ikke opplever noen problemstillinger med uønskede deltidsstillinger, dette fordi alle finske omsorgsarbeidere må jobbe hver tredje helg gjennom hele sin yrkeskarriere. Liberalistene mener dette er en bedre løsning for arbeidstagere, og ser ingen feil med at noen yrker krever fast helgearbeid. I privat sektor er dette helt vanlig og vi hører aldri om den type problemstillinger innen eksempelvis hotell- og restaurantbransjen.

Barnehage

Liberalistene mener at barnehager bør styres og drives av sivile aktører og de ansatte som jobber der, ikke av kommunen. Barnehager er et anliggende mellom foreldre og tilbyder. Det er unødvendig å trekke inn stat og kommune for andre formål enn for å kontrollere at lovverket følges. Selv kontrollfunksjonen burde ideelt sett vært overlatt til det sivile marked, for eksempel et privat klassifiseringsselskap. Vi mener at foreldre kjenner sine egne barn best, og at de selv skal kunne stille krav til kvalitetsnivået og fleksibilitet for hvert barn og situasjon. Vi vil derfor å legge til rette for at mest mulig variert tilbud av barnepass kan oppstå, og at de som viser seg å ikke være gode nok selv må legge ned.

På kommunalt nivå må man forholde seg til lover og reguleringer gitt av Stortinget. Tilskudd til private barnehageplasser baseres på beregnet kostnad for plass i offentlig barnehage. Hvis offentlige barnehageplasser blir dyrere, så blir alle barnehageplasser dyrere. Driften i både offentlige og private barnehager er detaljregulert gjennom pålagt regulering av personell og driftsanlegg. Slik settes markedets mulighet for variert tilbud ut av spill. Dette fører frem til den urovekkende slutning at den eneste mulige måten å få lavere priser på barnehageplasser innen dagens system er å øke antallet plasser i de etablerte kommunale barnehagene.

Dette finansieringssystemet og regelverket har mange uheldige sider. En av dem er at kommunen har et insentiv til å skjule reelle kostnader, slik at kommunale fremstår som rimeligere enn private barnehager. Videre er det i et slikt system ikke lønnsomt for brukerne å få opprette nye private barnehager så lenge ikke alle kommunale barnehager har full dekning og dermed lavest mulig utgifter. Mange politikere på den såkalte høyresiden i norsk politikk tror de gjør noe positivt ved å gå inn for fri etablering av private barnehager innenfor dagens system. Men faktum er at det skjer til høyere kostnad for skattebetalerne så lenge dagens system opprettholdes. Lovene som gir slike perverse utslag må endres gjennom press mot nasjonale myndigheter.

Liberalistene vil jobbe for:

- Fjerne kommunale og statlige krav til prisregulering og hvordan en barnehage drives
- En positiv ja holdning til oppstart av nye barnehager
- Fritt brukervalg mellom alle barnehager, både private og kommunale
- La offentlige tilskudd følge med til den barnehagen som faktisk velges av brukeren

Kommunal kontantstøtte

Liberalistene er motstandere av å innføre nye utgiftsområder selv om begrunnelsen er at det skal bidra til å gi enkeltindividet mer valgfrihet eller at det offentlige kan spare penger. Hypotesen fra de som introduserer slike ideer er ofte at tilbud som er rimeligere for det offentlige vil bli foretrukket og at det offentlige da vil spare penger.

Det meste kjente eksempelet er kontantstøtte. Her er hypotesen at kommunal kontantstøtte kan få flere foreldre til å velge å være lenger hjemme med sine barn og at det således er penger å spare på å kunne redusere antall barnehageplasser. En barnehageplass koster kommunen i størrelsesorden 60.000 kroner i året og det argumenteres med at alt under dette i årlig kontantstøtte vil gi en besparelse.

Liberalistene er av den formening at dette ikke stemmer da det er vanskelig å betegne om de som velger å bli hjemme med kontantstøtte hadde blitt hjemme likevel. Under dagens skatteregime er det en kjensgjerning at kommunen taper på at foreldre blir betalt for å være hjemme og ikke arbeide. Det kan muligens finnes sosial gevinst i at barnet blir hjemme i lengre periode, men dette er umulig å tallfeste i en kommunebudsjett.

Det kan finnes situasjoner der det er lønnsomt for kommunen å innføre kontantstøtte, for eksempel hvis kommunens barnehagekapasitet allerede er fullt utnyttet og at alternativet til å finansiere at barnet blir hjemme er å investere i nye og dyre bygninger. Liberalistene mener at det skal dokumenteres svært godt at det er situasjonen før støtte til kommunal kontantstøtte gis, og vil at vedtak om slik kontantstøtte kun kan gjelde for en tidsbegrenset periode med maksimal varighet, og at lengste varighet sørger for at alle nyalgte kommunestyre må vurdere støtten på ny.

Rusomsorg

Liberalistene mener det er forskjell på bruk og misbruk av rusmidler. Bruk av narkotiske substanser medfører ikke nødvendigvis behov for omsorg. Det er ikke opp til myndigheter å velge for myndige mennesker om de skal motta hjelp, omsorg eller behandling. At rusavhengighet behandles som kriminell aktivitet legger ekstra byrde på toppen av mulig selvskading, og skal på sikt avskaffes på nasjonalt plan.

Liberalistene ønsker en pålitelig rusomsorg som kan ta vare på de som lider av skadelig rusavhengighet. Vi vil jobbe for et tilbud bestående både av ideelle og kommersielle aktører som kan bidra med hjelp,

mangfold og innovasjon. Rusavhengighet kan være en kompleks lidelse eller tilstand, og det er derfor viktig at brukerne har flere forskjellige tilbud å velge mellom. Det er også viktig at de selv er med på utvikle rusomsorgen videre til å bli mest mulig effektiv. Dette gjøres ved at brukerne selv bestemmer hvor de vil legges inn, og at tilbud som viser seg å være effektive står fritt til å utvide, på bekostning av ineffektive som velges vekk og legges ned.

Rusomsorgen vil få større fleksibilitet ved avkriminalisering, blant annet ved at narkotiske stoffer lovlig kan brukes ved nedtrapping. Det hjelper også rusavhengige som ikke klarer å slutte å ruse seg, ved at de da kan bruke stoffene i trygge omgivelser.

Liberalistene ønsker:

- At midlene til rusomsorg følger rusmisbrukeren, og dermed ender opp hos de beste behandlingsinstitusjonene. Dette kan også skje ved anbudsordninger.
- At de behandlingsinstitusjonene som viser seg å være effektive står fritt til å utvide, og at de med dårlige resultater legges ned.
- At man samarbeider med andre kommuner i tilbudet av rusomsorg for å gjøre behandlingstilbudet større og mer variert.

Sosialhjelp

En av de største truslene mot et bærekraftig samfunn er at unge mennesker kan velge å leve på andre menneskers bekostning, selv om de er i stand til å ta vare på seg selv. Liberalistene mener det er en svært liten andel av kommunens befolkning som ikke er i stand til å ta vare på seg selv. Statistisk sentralbyrå sine tall viser at bare 1 av 80 norske familier er permanent fattige gjennom et livsløp. Øvrige fattige er fattige som et resultat av selvpåførte handlinger som skilsmisse, konkurser mm. Det som omtales her er relativ fattigdom, etter norske myndigheters definisjon, ikke absolutt fattigdom.

Kommunen må følge statens sosiallovgivning og sørge for mennesker som kommer i en slik situasjon. Det som er et viktig fokus i den situasjonen er å ikke lokke stadig flere mennesker inn i den offentlige NAV-fellen, samtidig som man på effektivt vis hjelper de som er permanent fattige, helst helt ut av den situasjonen.

Norge har de siste 20 årene hatt nok jobber i store deler av landet, samtidig som det har vokst frem en underklasse av spesielt unge mennesker som vandrer mellom ulike velferdsordninger med korte stopp innom ordinære jobber. Liberalistene ser det som kommunens oppgave å påse at færrest mulig havner i en slik situasjon. Sosiallovgivningen skal derfor oppfylles ved at kommunen tilbyr sosialboliger utenfor sentrale attraktive boligstrøk og mest mulig i form av mat og naturalia, ikke kontanter. Det skal ikke kunne oppfattes som mer behagelig å bli boende der man er, enn å flytte dit man kan få jobb.

Kommunen skal legge til rette for frivillige hjelpeorganisasjoner som vil:

- Hjelp arbeidsdyktige uten jobb med å finne arbeid i andre deler av landet.
- Hjelp til med flytting, opplæring og tilpasning til ny jobb der den finnes,.

Liberalistene mener NAV ikke er et godt virkemiddel for å hjelpe folk ut av fattigdom. Hvis NAV hadde vært et godt verktøy for den oppgaven ville all fattigdom vært utryddet for lengst, basert på de enorme ressurser som er kanalisert gjennom institusjonen gjennom årene.

Liberalistene er også kritiske til dagens utgave av arbeidsmarkedsbedrifter. Vi mener disse i for stor grad bistår også mennesker som er i stand til å ta vare på seg selv og i for stor grad stimulerer mennesker til

å bli i deler av landet der det er mangel på jobber istedenfor å flytte dit ledige jobber finnes. Liberalistene mener påstanden om at det ikke etableres nok arbeidsplasser til mennesker som best håndterer enkle eller manuelle jobber er feil. Hvis det var riktig ville ikke Norge opplevd den tilstrømning som vi har av arbeidskraft til typiske manuelle jobber fra EØS-området.

Liberalistenes representanter skal ikke på noen måte medvirke til at fellesskapets kostnader samlet sett økes til sosialhjelp eller andre sosiale ordninger. Mange av våre motstandere hevder at større pengebruk til sosialhjelp og diverse tilsvarende utgiftsposter er å anse som en investering i å bekjempe fattigdom, noe som igjen «lønner seg samfunnsøkonomisk». Liberalistene mener at det beste for å komme seg ut av fattigdom er den innsatsen individer selv gjennomfører for å komme seg i arbeid. Det er individet som skal ta valgene for å investere i seg selv og egen fremtid, ikke kommunalt ansatte velgjørere som ikke kjenner individet.

Liberalistene bestrider den mest utbredte definisjon av fattigdom, som beregnes som en prosentandel av medianinntekt. I sin ytterste konsekvens er da en som velger å bruke sykkel å regne som "fattig" på en øy hvor alle andre kjører Mercedes. Vi vil derfor ta initiativ til at kommunen bruker egne målemetoder som måler reell fattigdom.

En av årsakene til underfinansierte og tjenester rammet av rasjonering i Norge er at staten inviterer til og finansierer flyttingen av mennesker fra den andre siden av kloden med skattebetalernes penger. Liberalistene er for å ta i mot flyktninger til den enkelte kommune, men utelukkende dersom deres levekostnader frivillig finansieres av det sivile samfunnet.

Kultur og idrett

Liberalistene har som parti ingen preferanser rundt kultur eller idrett. Som individ kan man ha positive holdninger til gode ringvirkninger av både kulturaktiviteter for barn eller fotball for voksne, men vi mener offentlige organer ikke vet nok om hva som er nyttig for den enkelte til å prioritere på deres vegne. For noen kan det være en stor berikelse å spille fiolin eller sjakk, for andre å løpe i skogen eller sparke fotball.

Musikkorps, fotballklubber, forskjellige foreninger og andre typer idretts- og kulturaktiviteter oppstod ikke fordi politikere vedtok at de var bra for folk, men fordi en gruppe mennesker frivillig kom sammen og bestemte seg for dele kunnskap, erfaring og opplevelser innen sine interessefelter.

Utgangspunktet for idrett og kultur skal alltid være frivillig virksomhet. Det er ikke riktig av enkelte grupper med bestemte preferanser å bruke politisk innflytelse til å bevilge penger til sin egen hobby eller sitt eget interessefelt. Det vil alltid gå utover de som ikke har interesser eller hobbyer som krever andres penger. Det er en urettferdig og svært dyr måte å finansiere fritidsaktiviteter på.

Både kulturelle og idrettslige aktiviteter kan ha positive ringvirkninger, som bedre fysisk eller mental helse for den enkelte, bedre folkehelse med mer, men effektene av offentlig innblanding er lite målbare. Det er ikke mindre kriminalitet i kommuner der det satses sterkt på kommunale kulturskoler enn der det ikke gjøres.

Liberalistene motsetter seg at begrepet «folkehelse» settes over andre interesser, uten at begrepet nøye vurderes ut fra objektive kriterier, og uten at alternativer vurderes. Som et enkelt eksempel: Den ekstreme bruken av gummikuler, som i "folkehelsens interesse" spres utover kunstgressbaner og nærområdene, er like miljøskadelig som om privatpersoner sprer dem utover i

naturen eller på et jorde. Eller sprenging av svaberg og naturstein i «folkehelsens interesse» for å tilrettelegge for syklende, joggere og folk med rullestol ødelegger strandsonen like mye som om en villaeier ville ved å bygge et svømmebasseng.

Liberalistene vil føre en fremtidsrettet og nyskapende politikk, for at befolkningen skal få økt selvbestemmelsesrett. Dette gjelder også innen kultur og idrett. Vi vil at kommunens befolkning selv får dele ut de frie midlene i kulturbudsjettet, og så mye som mulig av det faste driftsbudsjettet til kultur og idrett. Denne ordningen organiseres etter modell som kan sammenlignes med «grasrotandelen» til Norsk tipping:

Midlene i kulturbudsjettet blir delt på antall stemmeberettigede personer i befolkningen for å få et gjennomsnitt pr person. Hver person kan gi bort sin andel til en eller flere organisasjoner registrert i frivillighetsregisteret og som møter enkle kontrollkriterier. Dette gjennomføres digitalt og via sikkerhetssjekk fra Bank-id.

Midler som eventuelt ikke blir delt ut av befolkningen, fordeles så av kommunen. Som eksempel kan summen hver velger selv får dele ut ligge rundt kr 1900,- pr person. Med denne modellen vil man sterkt redusere politisk overstyring av kultur og idrett, og forhåpentligvis øke interessen for hvordan penger til kultur og idrett benyttes.

Liberalistene vil også åpne for at man i denne modellen kan gi ekstra fra egen lomme. På sikt ønsker Liberalistene å fjerne kommunen som mellomledd, og vil at kultur og idrett finansieres direkte av det sivile samfunnet.

Som sekundære posisjoner vil Liberalistene:

Prioritere kultur- og idrett som er økonomisk rimelig i sin utøvelse og som favner flest mulig. Det er rimeligere å betale et ryddelag for å rydde vei gjennom skogen til løpe- og skiløyper enn det er å bygge en ny fotballstadion.

Alle idrettsanlegg skal eies og vedlikeholdes av det sivile samfunn, det vil si organisasjoner, stiftelser, foreninger, klubber og private. Anlegg og initiativer som legger opp til nødvendig kommunal subsidiering av driften vil ikke støttes.

Lekeplasser og parker skal ikke være et kommunalt ansvar. Slike anlegg skal overføres til frivillige stiftelser, beboerforeninger og lignende. Vedlikeholdsutgifter bør fortrinnsvis finansieres gjennom innsamlede fond, som i enkeltstående unntakstilfeller kan få bistand av kommunen. Kommunen bør alltid stille sine arealer og bygninger til disposisjon til idretts og kulturaktivitet når det ikke er svært gode argumenter for ikke å gjøre det.

Drifting av svømmehaller kan skje i samarbeid med private, eksempelvis ved å selge til eller legge ut svømmehaller på anbud til Spa-behandlere. Kommunen kan, selv om de ikke eier svømmehallen, fremdeles legge inn krav til den som eier eller driver svømmehallen at f.eks dette skal stilles til disposisjon for svømmeopplæring på visse tider.

Liberalistene vil:

- Være en støttespiller og tilrettelegger for sivile lag og foreninger
- At alle idretts- og kulturanlegg skal eies og vedlikeholdes av det sivile samfunn
- Stille kommunens arealer og bygg til disposisjon når det er hensiktsmessig
- At lekeplasser, parker og verneverdig eiendom ikke skal være et kommunalt ansvar.
- Gi kommunens befolkning direkte styring over halvparten av kulturbudsjettet

Kommunesammenslåinger

Liberalistene er opptatt av at de beslutninger som ikke kan tas av individet selv skal tas av organer som står nærmest mulig individet. Det blir større kvalitet på en beslutning når den fattes av politikere som hver dag kan bli konfrontert av sine velgere enn av politikere og administratorer i hovedstaden, i Brussel eller et annet fjernt sted.

Av denne grunn er vi svært skeptiske til kommunesammenslåinger og helt imot tvangssammenslåinger. De sentrale politikere mener kommunesammenslåinger var nødvendig fordi for små kommuner ikke klarer å levere de samme tjenester som større kommuner av økonomiske årsaker. Liberalistene mener det ikke er noe galt i at ulike kommuner har ulike tilbud til sine innbyggere. De kommuner som velger høy beskatning og omfattende velferdstilbud bør få lov til det, de som velger lav skatt og at den enkelte borger tar mer ansvar for eget liv bør kunne velge det.

Liberalistene er åpen for at kommuner splittes opp i mindre kommuner, dersom deres er et flertall for det i befolkningen.

Liberalistene har ikke noe i mot regionreformen og er ikke på kort sikt mot at det offentlige Norge er inndelt i kommuner, regioner og stat. Det vi er opptatt av er at disse tre myndighetsnivåene skal omfatte færrest mulig oppgaver og gjøre minst mulig. Vi må først redusere antall oppgaver som skal utøves i det offentlige, når det er gjort kan vi redusere antall styrende organer. Å fjerne styrende organer uten å redusere arbeidsoppgaver vil kun føre til at arbeidsoppgavene flyttes.

Korporatisme

Korporatisme ble popularisert av Mussolini, og Quisling var veldig begeistret for de ideene. Nasjonalforsamlingen skulle kun bestå av samfunnsgrupper, dvs. ulike ikke demokratisk valgte representanter som representanter for ulike grupperinger som næringsorganisasjoner, laug og organiserte interessegrupper.

I dag er det vanskelig å benytte ordet, folk husker ikke eller forstår ikke hva det betyr. Men i virkeligheten er det en farlig tendens i vårt demokrati. Vi ser hvordan folkevalgte snurres rundt lillefingeren av ikke valgte representanter fra de råd og utvalg som nevnes under.

Liberalistene er sterkt kritisk til tendenser til korporatisme i kommuneforvaltningen. Det er politikerne som skal styre en kommune. I dag har kommunene innført en rekke avtaler med fagorganisasjonene som gir disse organisasjoner vesentlig innflytelse utover rene arbeidsforhold. Fagorganisasjoner er representert i ansettelsesutvalg og ulike samarbeidsorgan. De har også fast ansatte representanter som arbeider med fagorganisasjonssaker på heltid i de ulike rådhus rundt om i landet.

Liberalistene er for en fri fagbevegelse, men ser det som galt at en fagbevegelse med politisk agenda direkte skal kunne påvirke utformingen av politikk i norske kommuner. Selv om saksutredning fra administrasjonen skal være nøytral kan ikke politikerne i dag stole på at den ikke har en slagside påvirket av fagorganisasjonenes agenda, enten direkte eller indirekte.

Norske kommuner har også i stor grad opprettet ulike samarbeidsutvalg med den intensjonen at politikerne skal ha spesielt behov for bestemte grupper i utformingen av politikken overfor disse. Noen eksempelet er: Eldreråd, utvalg for personer med fysiske eller psykiske handikap, innvandrere og kulturråd. Disse rådene er ikke politisk sammensatt, men består av representanter som er utnevnt av

rådene selv eller administrasjonen, og de er ikke utnevnt etter samme politiske sammensetning som den gjeldende politiske sammensetning i kommunestyret.

I likhet med samarbeidsorganene og fagorganisasjonene har disse utvalgene alt for mye makt, da deres uttalelser innhentes i alle saker som behandles i de respektive kommuneutvalg. Enten disse utvalgene fungerer godt eller dårlig, enten politikerne tar hensyn til hva de sier eller ikke, så er det negativt. Enten så fører de kun til større utgifter og tapt tid i saksbehandlingen, eller så påvirker de i tillegg den politiske prosessen til å ta feilaktige avgjørelser eller benytte mer av kommunens budsjett enn tilrådelig.

Det er galt å tvinge skattebetalerne til å bekoste slike korporative påvirkere. I dag lønnes medlemmer av rådene, og ansatte som jobber full tid for fagforeninger får full kommunal lønn og betaler ikke husleie for sin virksomhet til kommunen.

Kommuneplan

Alle kommuner er pålagt å lage en kommuneplan. Liberalistene mener dette er en unødvendig prosess og er ikke med på at det er kommunal planlegging som driver en kommune frem. Det er den sivile sektoren som driver alle samfunn fremover. Vi er dessuten kritiske til at et nytt kommunestyre kan bindes opp av disposisjoner gjort av det foregående.

Liberalistene er motstandere av krav til regulering av egen eiendom. Vårt grunnsyn er at alle borgere skal ha rett til å benytte egen eiendom som de vil, så lenge det ikke går ut over andre. Spørsmål som støy, forurensing og andre problemstillinger som kan gå utover naboer skal avgjøres i rettsvesenet, ikke av skiftende politiske flertall. Liberalistene er av den oppfatning at ingen eiendomsbesitter eier utsikten ut over egen eiendom sine grenser.

Innenfor dagens lovverk er det krav til at tomteeiere som vil bygge ut over fastsatt utnyttelsesgrad må omregulere eiendommen. Omregulering kan gi tomteeier større muligheter til utnyttelse av tomten enn vanlig utnyttelsesgrad. Ironisk nok gir derfor (om)regulering mer frihet og ikke mindre, og verdien på tomtene øker. Liberalistene er av den grunn tilhengere av at omfattende områder får fastsatt høyere utnyttelsesgrad i arealplandelen av kommuneplanen, slik at omregulering av individuelle tomter sjeldent skal være nødvendig.

De fleste prosesser i en kommuneplan handler i dag om hvordan en kommune ønsker å disponere arealer til boligbygging, næringsarealer, infrastruktur mm. Liberalistene ønsker en motsatt prosess der vi tar utgangspunkt i hvilke deler av kommunens arealer som bør bevares for ettertiden og at alt øvrig areal er automatisk frigitt til sivil utvikling, med forhåndsgodkjenning av høyest mulig utnyttelsesgrad.

Kommunen skal alltid gå i dialog med private tomteeiere om ønsket bevaring av arealer til allmennyttige formål. Private tomteeiere skal ikke utsettes for noen type politisk begrensning, byråkratiske hindringer eller regulering som reduserer verdien tomten ellers ville hatt. Tomter som kommunen ønsker brukt til allmennyttige formål skal erstattes, enten med erstatningstomt eller kjøp.

En kommune er dårlig egnet som eiendomsbesitter. Liberalistene vil arbeide for at kommunen på sikt selger alle sine tomter, ferdig regulert for friest mulig bruk. I enkelte tilfeller som lekeplasser, parker eller strender, kan det tinglyses forpliktelser overfor publikum som følger med i overtagelsen.

Det er ikke nødvendigvis fornuftig av en kommune å eie egne bygg til sin virksomhet, og det er kommunens administrasjon som har bevisbyrden for at dette på lang sikt er mer lønnsomt enn å leie. Det

er mange eksempler på at kommunale bygg og eiendommer har forfalt og at den reelle kostnaden ved å ha virksomhet i slike bygg er høyere enn om en sivil huseier eide og bekostet regelmessig vedlikehold.

Kommunens frie midler

Liberalistene vil hvert år fremme forslag om at kommunens administrasjon skal orientere politikerne om hvor stor del av budsjettforslaget som består av frie midler og hvor mye som er bundet opp av lover, forskrifter og øremerkede midler vedtatt av Stortinget.

Tallet er ikke en helt nøyaktig størrelse. Lokalpolitikere er pålagt av staten å yte en rekke tjenester, uten at staten har beskrevet i detalj hvordan dette skal foregå. Likevel er det et stort demokratiunderskudd i det at de folkevalgte i kommunestyret ikke har noen idé om hvor stor del av budsjettet de i praksis kan råde over og disponere uten statlige føringer.

Styringsform

I henhold til kommuneloven kan kommunen organiseres med formannskap og kommunestyre eller byråd og kommunestyre. Byrådsmodellen er dyrere og er i praksis en form for «mini-regjering». Liberalistene er skeptiske til å innføre denne modellen i flere kommuner. På papiret gir en byrådsmodell mer makt til politikerne og noe mindre til administrasjon, men dette til en høy økonomisk kostnad. Større kommuner er best tjent med den gamle modellen, som suppleres med politisk ansatte rådgivere til grupper av en viss størrelse.

Byggesaker, saksbehandling og gebyrer

En kommune plikter å behandle byggesøknader fra privatpersoner og næringslivet så hurtig som mulig. Byggesaks-søknader skal etter loven finansieres etter selvkostprinsippet, dvs. kostnader til byggesaker skal finansieres med et gebyr. Liberalistene vil legge stor vekt på at håndtering og saksbehandling gjøres til riktig pris, noe som er vanskelig når kommunens egne ansatte skal utføre oppgaven. Kommunen bør derfor kjøpe denne type tjenester eksternt. VVA-avgiften (Vei, Vann, Avløp) skal prises etter selvkostprinsippet. Liberalistene er skeptiske til at kommunen er den rette til å prise en slik tjeneste når den står uten noen form for prisregulerende konkurranse. Liberalistene vil derfor sjekke VVA- prisen i hver valgperiode opp mot eksterne revisorer. VVA-avgiften er dessuten stort sett den samme i hele kommunen, selv om kommunen har anledning til å prise differensiert basert på ulike soner i kommunen. Liberalistene vil gå inn for soneinndelinger i kommunen, basert på rasjonelle kriterier og objektive forskjeller. Eksempelvis er det dyrere å legge kloakkledninger i grigrendte strøk enn i tettbygde deler av kommunen. Det sier seg selv at ordet «selvkostprinsippet» er et flytende begrep i et system uten konkurranseutsatt prising av hver operasjon eller tjeneste.

Kommunens innbyggere skal kunne føle seg mest mulig trygge på at det ikke er ansatt unødige mange i administrasjon i eksempelvis det kommunale vannverket, og at det ikke gjøres unødige investeringer i bygg og infrastruktur. Som eier av vei, vann- og avløpsnett skal kommunen opptre ansvarlig i sine investeringer og vedlikehold. Det betyr først og fremst at kommunen ikke skal utsette nødvendig vedlikehold og således påføre kommende generasjoner utgifter som burde vært avsatt over tid. Skattebetalerne har krav på å vite hva som ligger i alle tjenester de betaler for.

Liberalistene vil fremme forslag om at innbyggere kan forlange at søknadsavgifter og andre avgifter til hevdet selvkost skal utføres på timepris med beskrivelse av de gjennomførte oppgaver og tid/pris brukt

på hver av dem. Vi vil også realitetsvurdere antallet timer som legges til grunn for enkeltoperasjoner og fremme forslag om senking av standardbeløp der det er rimelig.

Liberalistene vil arbeide for at alle kommunens betalte tjenester skal beskrives.

Gi alle søkefrister en absolutt maksimal behandlingstid av gyldige søknader. Hvis kommunen/fylke ikke har avslått søknaden, skal enhver gyldig søknad regnes som vedtatt ved slutt av behandlingsfristen.

Miljø

Liberalistene tar miljøskader og forurensning på alvor. Vi mener den beste måten å sikre at miljøet ivaretas er ved å sikre eiendomsretten. En privat eier vil sjelden forsøple eller forringe sin egen eiendom og vil heller ikke tillate at andre gjør det. Problemet oppstår når fellesskapet eier eiendom og ikke reagerer på forsøpling og forurensning fordi ingen føler et direkte eller personlig ansvar for eiendommen. Et eksempel på det er strandsoner hvor enkelte kommuner har et stort søppelproblem.

- Liberalistene ønsker at kommunen skal stimulere frivillige organisasjoner som plukker søppel og søke samarbeid med private som donerer penger til formålet.
- Liberalistene ønsker at kommunen skal politianmelde personer som kaster søppel i de tilfeller det foreligger mistanke om hvem som har gjort det ut fra søppelets karakter, vitnebeskrivelser eller annet.
- Liberalistene vil ta initiativ til at strandsonen selges til det sivile samfunn. Dette vil ikke gjøres ut fra det motiv at det skal bygges i strandsonen, men vi mener kommunen hadde vært bedre tjent med at eksempelvis en jeger- og fiskeforening eller et naturvernforbund hadde eid en kystlinje enn kommunen. Strandlinjen ville naturlig nok vært solgt med klausuler som ivaretar rettigheter til bruk og andre juridiske forhold det er naturlig å ta med i denne sammenhengen.

Liberalistene må følge statens rent juridiske pålegg om tiltak hva gjelder reduksjon av CO₂-utslipp, men vil helst prioritere saker der toksikologisk rapport fra Statens forurensningstilsyn som redegjør for forurensningen foreligger. Partiet kommer ikke til å foreslå, starte eller gjennomføre noe tiltak som strekker seg lenger enn statlige pålegg. Det finnes ikke observasjoner som viser at CO₂-økning forårsaker temperaturøkning, mens det motsatte er vist. Skulle man likevel velge å tro på hypotesen om temperaturøkning så vil utfordringene dette eventuelt fører med seg løses best av det sivile markedet, eiendomsrett og forskning, ikke av skatter, avgifter og symbolpolitikk.

Liberalistene anerkjenner at det er flere fordeler med forskning på og utvikling av alternative energikilder, men ser ikke på sol- og vindenergi som interessant før det foreligger målbare bevis på at det er en finansielt lønnsom investering uten subsidiering.

Liberalistene ser på elektriske- og hybridbiler som gode alternativer til bensinbiler i kommunens bilpark, dette først og fremst av hensyn til lokalt miljø, spesielt i tettbygde strøk.

Kommunen skal på selvstendig grunnlag og i samarbeid med NSB, busselskaper og regional sammenheng arbeide for tilstrekkelig med rimelige parkeringsplasser for pendlere.

Gjeldsreform og disposisjoner

Norske kommuner hadde pr. 2017 over 330 milliarder kroner i gjeld. Det skyldes i hovedsak at kommunene ikke har satt tæring etter næring. En del av forklaringen er at staten har pålagt kommunene for mange oppgaver og uten at det følger med økonomiske midler. Men isolert sett er ikke dette en unnskyldning for gjelden. Lån kan nemlig ikke brukes til drift, og oppgavene staten har pålagt kommuner er først og fremst på driftssiden, ikke investeringer.

Liberalistene mener det er galt at et kommunestyre skal kunne pålegge innbyggerne gjeld og et kommende kommunestyre ansvar for nedbetalingen. Det er også galt for en kommune å ta opp så mye gjeld at det vil påvirke neste generasjon på negativ måte. Vi vil derfor arbeide for at det innføres en ny lov om at ingen kommuner får ta opp mer i gjeld enn at det er teknisk mulig å nedbetale hele gjelden i det øyeblikk et nyvalgt kommunestyre tar over. Vi vil styre de kommunene vi har innflytelse i etter det prinsippet.

Ettersom flere kommuner fullstendig har ødelagt for gjennomføring av den politikken vil vi arbeide for en fullstendig gjeldssanering i norske kommuner. Oljefondet har en verdi rundt 8000 milliarder norske kroner og noe av det bør benyttes til å nedbetale gjelden. For ikke å diskriminere kommuner som ikke har bygget opp slik gjeld, bør disse begunstiges med en tilsvarende utbetaling som tilsvarer snittet av det kommunene som hadde gjeld får nedbetalt, fordelt på antall innbyggere.

Deretter vil vi innføre en lov som forbyr å ta opp ny kommunal gjeld.

Liberalistene er positive til at norske kommuner bygger opp fond fra salg av kommunale virksomheter og eiendom. Fond gir, ved fornuftig investering, faste inntekter som ikke staten kan røre. Det gir innbyggerne mer trygghet at en kommune får forutsigbare inntekter fra fondet enn at en kommune eier skogeiendom eller noe annet som ikke gir inntekter av betydning.

Alle fondsinvesteringer skal gjennomføres basert på høy sikkerhet med et såkalt valutafond som skjerming mot store svingninger. Kommuner som har for lite ressurser til å forvalte egne fondsmidler skal tilbys forvaltning via resten av oljefondet eller en tilsvarende tjeneste.

Skatter og avgifter

Liberalistene skal til enhver tid etterstrebe å senke skatter og avgifter samtidig med å kutte i kommunal sektor slik at den enkelte skattebetaler får beholde mer av sine egne penger. Lavere skatter og avgifter inspirerer og gir incentiver til arbeid og verdiskaping, og gjør kommunens innbyggere bedre i stand til å stå på egne ben økonomisk.

Det er et mål i seg selv å redusere kommunens skatteinntekter, dens drifts- og investeringsbehov. Alle endringer i kommunens inntektssystem, som gjennomføres av kommunen selv, skal ha det formålet at kommunens inntekter skal reduseres og innbyggernes nettoinntekt økes.

Liberalistene vil jobbe aktivt overfor sentrale myndigheter for at kommunen skal få flere og større reelle muligheter til redusere kommune og fylkesrelatert skatt. For å få til dette må man redusere omfordelingen av skatteinntekter mellom kommuner og fylker, slik at den enkelte kommune og den enkelte region får beholde en langt større del av verdiskapingen der hvor verdiene skapes.

Liberalistene vil arbeide for kutt i kommunens del av dagens inntektsskatt og formueskatt, som da ikke beslaglegges fra inntekten til den enkelte.

Kommunal eiendomsskatt skal avvikles så fort som mulig der den er innført, og innføring eller gjeninnføring vil ikke støttes av Liberalistene.

En kommune kan komme i en situasjon der de er avhengig av ekstraordinær finansiering av eksempelvis kommunens infrastruktur. I slike tilfeller kan skatte- og avgiftsøkninger være påkrevet, men slik økning skal bindes til den konkrete investeringen, ha tidsfestet opphørsdato i vedtaket og avvikles tidligere enn opphørsdato straks investeringen er dekket inn.

Kommunal parkeringsavgifter skal reduseres og holdes lavest mulig i alle kommunens aktivitetsområder.

Renovasjon

Liberalistene vil arbeide for at hver enkelt boligeier får mest mulig frihet med hensyn til renovasjon. Loven sier at kommunen skal sørge for renovasjon, men gir åpning for at dette kan skje på andre måter enn at kommunen tar oppgaven selv, f.eks ved at forbruker betaler renovasjonen direkte.

Ved å la den enkelte konsument, alene eller i frivillig gruppe selv velge leverandør av renovasjon, vil det oppstå konkurranse mellom renovasjonsselskapene til beste for både forbruker og miljø. I dag er eksempelvis alle boligeiere pålagt å tømme sitt søppel på innen de tidsintervaller som kommunen har bestemt, selv om alle kan ha ulike behov innen tidspunkter og andre mer fleksible løsninger. Dagens kollektive renovasjonsløsning er også lite miljøvennlig siden husstandene ikke har noe insentiv for å begrense mengden søppel som blir generert. Ettersom man betaler samme pris uansett for en viss mengde søppel som er beregnet likt for alle, så ligger det ingen innsparing eller lønnsomhet i å pakke denne tettere sammen eller kjøpe varer med mindre emballasje.

Museer og verneverdige anlegg

Liberalistene mener kommunen ikke er rette instans til å ta seg av drift, investeringer i og utvikling av museer. Vi erkjenner imidlertid at mange kommuner har påtatt seg slike oppgaver og vil støtte videre drift, men uten kommunens medvirkning. En måte å få til dette er å etablere fond som gis til stiftelser og frivillige organisasjoner som driver museene videre.

Økonomisk bistand til kunstforeninger og gallerier er ikke en kommunal oppgave. Det er galt å tvinge skattebetalere til å støtte en bestemt hobby for ganske få av innbyggerne. Det er ikke et godt argument at kommunen gir støtte på bred front til mange ulike kulturaktiviteter. Hvis en stor andel av kommunens innbyggere får sine fritidsaktiviteter i en eller annen form helt eller delvis betalt av kommunen kunne de like godt betalt for denne aktiviteten selv. Det er alltid dyrere å finansiere en tjeneste ved først å i hente inn skatter og så flytte pengene til ulike aktiviteter, enn om de som utøver aktiviteten finansierer egen aktivitet direkte.

I tillegg kommer at det alltid vil være en stor andel av befolkningen som i liten grad benytter seg av fritidsaktiviteter som er helt eller delvis finansiert gjennom kommunen. Disse diskrimineres spesielt, da de ikke «får igjen sine skattepenger» på samme vis som andre. Flere innenfor denne gruppen har lav inntekt. De som har dårligst økonomi subsidierer de mer velstående sine foretrukne hobbyer.

Eldre og omsorgstjenester

Prinsipielt mål er at sparing til og finansiering av alderdom skal skje gjennom sivile og frivillige ordninger. Alle egg i en kurv er en lite fleksibel og svært risikabel løsning. I dagens system så har ikke innbyggere noe valg, de må overlate hoveddelen av sparingen og utforming av ordningen som tilbys til et politisk flertall sin vilje, som kan endres over tid. Individet er ikke en part i avtalen, flertallet kan endre utbetalinger, tilbud og tjenestenivå akkurat når de vil. På kort sikt vil vi jobbe for økt innslag av alternative tjenesteleverandører, mer valgfrihet for den enkelte og mer effektiv bruk av skattebetalernes penger – på lang sikt et velfungerende og helt sivilt marked også på dette området.

Et av de største dilemmaene i dagens kommunale omsorgspolitik er mangel på penger i forhold til de leveranser kommunen forpliktes til å levere. Den vanligste måten kommunen løser dette dilemmaet på er ved å rasjonere tilbudet ved hjelp av køer. I et fritt og konsekvent liberalt samfunn ville den enkelte borger sørget for egen alderdom gjennom sparing og forsikring. Ethvert behov for omsorgstjenester ville blitt møtt med et tilbud fra det sivile samfunn enten ut fra et ideelt, profittbasert eller humanitært motiv.

Måten kommunen i dag rasjonerer tilbud av omsorgstjenester på er ved å bedrive såkalt jojo-taktikk. Når en eldre person begynner å bli virkelig syk og legen anbefaler sykehjemsopphold, vil kommunen i mange tilfeller tilby hjemmetjenester istedenfor. I perioder hvor den eldre har svært dårlige perioder blir de sendt på sykehjem noen uker, for så å bli sendt hjem igjen. Slik vil prosessen fortsette til vedkommende dør. Ofte er det en stor belastning for den syke og resten av familien å bruke de siste månedene av pasientens liv på å drive en kamp mot kommunen for at pasienten skal få bli på sykehjemmet.

Verken Liberalistene eller noen andre partier kan trylle frem en genial løsning fra ermet som løser dette dilemmaet umiddelbart. Det er kun Stortinget som kan endre måten vi organiserer velferden på. Også Liberalistene må på kommuneplan forholde seg til at vi har begrenset med penger og at etterspørselen i de fleste kommuner er høyere enn det som kan tilbys.

En komponent for å løse det problemet som her er beskrevet er å skaffe flere såkalte Omsorgsboliger Pluss. Omsorgsboliger er boliger som er reservert for eldre og som kan tilby beboerne hjemmehjelp, kantinetjenester mm. Liberalistene kan tenke seg å ta omsorgsboliger til et neste nivå der eldre uten god økonomi tilbys leie av leiligheter, mens andre kan kjøpe egen leilighet. Kommunen tilbyr så utvidede tjenester til beboerne med f.eks flere døgnbemannede sykepleierstillinger, legekantor, kokk mm. Forskjellen på et slikt tilbud og et sykehjem vil være at kommunen ikke betaler for bo-delen av tilbudet, med unntak av hjelp til ubemidlede, og ikke heller medisiner. Når kostnaden for kommunen går ned kan de tilby flere pleietrengende hjelp enn om de ensidig hadde satset på sykehjem. Omsorgsboliger Pluss skal ikke driftes av kommunen, kun kvalitetssikres.

I et kommunalt drevet eldre hjem vet man ikke om det blir nedskjæringer, køer eller endringer i tilbudet. Ei heller hvor lenge man får ha sykehjemsplassen. Om beboerne i Omsorg Pluss leier eller eier leilighet og inngår kontrakter med private tilbydere, er de derimot beskyttet av avtaleretten og får langsiktighet og trygghet i en vanskelig situasjon.

Kommunen krever allerede inn 75-85 prosent av pensjonen til de eldre som havner på sykehjem som egenandel for plassen. Liberalistene mener det er rett og rimelig at de eldre både får mulighet til å bruke pensjonen og de kommunale midlene som er satt av til sykehjemsplass, hos andre tilbydere som gir mer og bedre behandling for pengene om de finner et slikt tilbud. Liberalistene ønsker derfor at kommunens penger til eldreomsorg samles i en pott heller enn å fordele de direkte til kommunale institusjoner eller

anbuds-styrte sykehjem, slik at de pleietrengende kan velge å bruke sin del av potten på tilbud som Omsorg Pluss om de ønsker det.

Liberalistene ønsker at alle eldre skal kunne bo hjemme så lenge som mulig. Men i mange kommuner er det lettere for syke eldre å få hjelpen de behøver i en Omsorgsbolig Pluss, dersom de ikke kan få nok hjelp av familien til å tilrettelegge hverdagen i sitt eget hjem.

Kommunenes Sentralforbund

Liberalistene vil jevnlig ta initiativ i alle kommuner til at de respektive kommuner skal melde seg ut av Kommunens sentralforbund. Vi innser at mange kommuner er for små til selv å ta seg av alle forhandlinger og lignende som KS i dag yter som en tjeneste, og vil da søke å direkte samarbeide med andre uavhengige kommuner om disse oppgavene.

KS har en særdeles ødeleggende virkning på kommune-Norge ved at de forhandler på vegne av alle kommuner og således finner frem til minste felles multiplum hva gjelder standardnivå på tjenester, lønnsnivå og annet i samarbeid med fagorganisasjonene. Men det som kan passe for Stavanger passer ikke nødvendigvis for Hammerfest. KS fratrar den enkelte kommune stor grad av selvråderett og mulighet for fleksible løsninger. Et eksempel er leveranser av fysioterapitjenester. Her er kostnader ved fysioterapitjenester avtalt på vegne av alle kommuner i Norge. Det eneste et kommunestyre kan forholde seg til er om det er ansatt mange nok fysioterapeuter. De har ingen anledning til å justere pris, egenandeler eller annet. Resultatet er at kommunen må rasjonere tjenesten ved å sørge for at det oppstår køer. Personer med store smerter blir da tvunget til å betale privat noe de allerede har betalt via skatteseddelen.

Dette kun som ett av mange mulige eksempler på de negative virkninger av KS. Så lenge en kommune er medlem av KS vil Liberalistenes representanter i KS Tinget arbeide for at det gis størst mulig fleksibilitet i avtaleverket fra kommune til kommune i KS sine forhandlingsavtaler.

Barnevern

Norge har et svært høyt antall tilfeller hvor barn tas ut av sin biologiske familie og plasseres i fosterhjem eller på institusjon. Endring av rutiner og metodikk har ført til opp mot 90 prosent reduksjon av akutt plasseringer som også har ført til en reduksjon i omsorgsovertakelser i Kongsberg kommune, noe som viser at det finnes reell mulighet til å redusere tvungen inngripen i familielivet også andre steder i landet. Liberalistene ser høy grad av tvungen omsorgsovertakelse som et alvorlig problem og vil opprette et klientutvalg for de enkelte kommuner bestående av politisk uavhengige representanter som ikke har noen form for tilknytning til barnevernets virksomhet, verken faglig eller profesjonelt. Klientutvalget skal ta stikkprøver av barnevernssakene og påse at sakene behandles i tråd med begge parter interesser, det vil si både foreldre og barn. Klientutvalget skal ha rett til å innkalle både saksbehandler og foreldre på møter for å få bredere forståelse av saker. Dersom det oppstår tvil om saken er behandlet riktig har dette utvalget mulighet til å på eget initiativ bringe saken for en domstol.

Per i dag er det kun Stortinget som kan gjøre en lovendring som sikrer et slikt system. I dagens barnevernssystem kan politikerne kun bevilge penger til ansatte og kontorutgifter. Kommunens politikere har normalt ingen innsikt i eller påvirkningsmulighet på den enkelte sak og får kun generell statistikk som orientering.

Klientutvalget skal ha særskilt ansvar for å påse at det lokale barnevernet har tilgang til og tar hensyn til nyeste tilgjengelig forskning på basert på vitenskapelig metode innen sitt fagfelt. Klientutvalget skal søke å sørge for at barn som selv vil hjem til pårørende får hjelp til det. Klientutvalget skal påse at for barn som ikke har biologiske foreldre som er i stand til å ta seg av dem så skal alle muligheter for at andre med biologisk relasjon til barnet kan ta over ansvaret for dem uttømmes før andre alternativer vurderes, mest mulig i samsvar med barnets egne ønsker. Utvalget skal også følge opp at fri og ønsket kommunikasjon mellom barn og foreldre ikke hindres, og at søsken kun unntaksvis sendes til separate fosterhjem / institusjoner.

Kun straffbar atferd fra foreldres side som kan rammes av den alminnelige straffelov kan aksepteres som grunnlag for å reise sak om tvangsmessig omsorgsovertakelse, og sakene må etterforskes av politiet som all annen kriminalitet, for at nødvendighet av omsorgsovertakelse skal kunne fastslås. Nedsatt fysisk funksjonsevne hos foreldrene, eller hevdet nedsatt psykisk funksjonsevne, kan ikke være grunnlag for permanent plassering utenfor hjemmet. Barnevernet skal fortsatt ha mulighet til å hente ut barn fra hjemmet i kritiske nødstilfeller, men aldri for en lengre periode enn tre døgn, da en nøytral rettsinstans innen den perioden skal avgjøre om nødsituasjonen er av mer permanent art. Barn bør tildeles partsrettigheter med tilgang til egen advokat fra fylte 12 år. I dagens regelverk er denne grensen satt til 15 år. I Danmark er det slik at barn får tildelt partsrettigheter ved fylte 12 år. Et barn som flyttes på institusjon med begrunnelse i egen adferd eller manglende omsorg i hjemmet, har liten eller ingen påvirkning på egen situasjon. Ofte blir disse barna flyttet på institusjoner hvor svært mange av ungdommene misbruker rusmidler over tid eller utøver voldelig adferd. Kapasitetsproblemer i barneverntjenesten gjør at det er svært tilfeldig hvor barn og ungdom havner. Barnet har i praksis liten mulighet til å klage til fylkesmannen på vedtak fattet av barneverntjenesten eller fylkesnemnda, når de i dag ikke har krav på egen advokat. Noen kan klage gjennom foreldrenes advokat hvis foreldrene er ressurssterke. Det skjer sannsynligvis ikke like ofte som problemstillingen er aktuell. Barn fra 12 års alder som plasseres utenfor hjemmet, midlertidig eller permanent, samt barn som blir påtvunget andre hjelpetiltak fra barneverntjenesten bør derfor ha egne partsrettigheter. Dette gir dem mulighet til å uttale seg overfor barneverntjenesten og fylkesnemnda om egen situasjon, i tillegg til rett til generell juridisk bistand. I alle tilfeller hvor forholdene for et barn menes å ikke være tilfredsstillende, skal klientutvalget påse at kommunens barnevern kun tilbyr hjelp av art som familier med utfordringer selv ønsker å motta fordi det er i deres egen interesse.

Klientutvalget skal når det ønskes bistå familier som har vært gjenstand for omsorgsovertakelser eller andre handlinger fra barnevernets side med å få tak i opplysninger fra saksbehandlingen i sakene sine slik at rimelighet i vurderingsgrunnlag kan vurderes av nøytrale personer. Barnevernet som etat og involvert saksbehandler bør bistå med det, og bør også bidra med egen saksfremstilling når taushetsplikt oppheves fra familiens side.

Liberalistene mener at det finnes grunnlag for at barn kan tas ut av sine biologiske familier og innser at det noen ganger kan være skadelig for barn å la dem fortsette å bo hos sin familie. Barna er den svake part, de er egne rettssubjekter og skal som andre beskyttes mot mishandling, vold og skadelig tvang, også om den utføres av omsorgspersoner innen biologisk- eller adoptivfamilie.

Nedsatt fysisk eller psykisk funksjon

Det er svært stor individuell variasjon blant de som dette punktet omhandler, og de omtales innen samme programpunkt kun fordi det generelle mønsteret for assistanse ofte er lignende.

Liberalistene ønsker ideelt sett at det sivile samfunn hjelper mennesker med nedsatt funksjon, uansett type. I dag er sikringen av slik assistanse nedfelt i lovverk og forskrifter med kommunalt ansvar for at disse følges opp. Når kommuneøkonomien skranter gjennomfører kommunen det den alltid gjør for å spare penger: den innfører rasjonering - dvs det opprettes køer og standarden på leveransen reduseres.

Liberalistene tar avstand fra at mennesker behandles slik av kommunen, og i prioriteringen av hjelp til andre er det selvsagt for oss at mennesker som har begrenset evne til å ivareta primære fysiske behov skal prioriteres i forhold til individer som er fullt ut funksjonsfriske. Samtidig er Liberalistene bevisste på at funksjonshemmede, på samme måte som funksjonsfriske, kan gis for mye hjelp, noe som kan fungere passiviserende.

Hvis Liberalistene hadde kunnet endre Stortingets lover ville vi overført makt fra politikere til det sivile samfunn på dette området ved å innføre et marked for forsikring av fostre. Finansieringen av den typen kan under dagens skatteregime fungere ved at staten tilkjenner alle kommende foreldre tilgang på en sum, som kun kan benyttes til det formålet, etter inspirasjon fra helsevesenet i Nederland.

Forsikringen ville dekket alle barn som vokser opp med funksjonshemninger og kunne betalt eksempelvis Brukerstyrte Personlige Assistenten (BPA) i de tilfeller det er påkrevet. Når dette er gjennomført har man innført en individuell avtalerett for funksjonshemmede, noe de i dag ikke har. Loven som gir funksjonshemmede rettigheter sier ingenting om kvaliteten på tjenester som skal leveres.

Å følge opp funksjonshemmede som gruppe betyr blant annet at: Kommunen bistår å tilrettelegge i hjemme-, skole- og arbeidssituasjon. Påse tilpasset ankomst til offentlige bygninger for å gjøre disse tilgjengelige når dette er praktisk mulig.

Øremerkede tilskudd

Kommunenes selvbestemmelsesrett i Norge er nærmest ikke-eksisterende. Stortinget har vedtatt en rekke lover de siste årene som innskrenker kommunenes mulighet til å tenke annerledes og således er konkurranseelementet mellom kommunene nesten utvisket.

Lovene fastslår hva slags tjenester kommunene skal levere og i stor grad hvordan de skal leveres, dvs. hvilke minimumsstandarder som skal gjelde. Resultatet er at norske velgere i praksis ikke har anledning til å velge mellom lavt offentlig tjenestetilbud og lave skatter eller høye skatter og høyt offentlig tjenestetilbud.

I tillegg til kontroll via en rekke lover og forskrifter utøver Stortinget sin makt ved hjelp av øremerkede tilskudd. Et øremerket tilskudd er et tilskudd kommunene må søke om og som typisk finansierer 50 prosent av utgiftene til et gitt prosjekt. I mange tilfeller føler kommunestyrerepresentantene seg forpliktet til «ikke å gå glipp av» støtten og igangsetter prosjekter de ikke ellers ville igangsatt.

Per 2017 var det 250 prosjekter der regjeringen ga øremerkede tilskudd med en total budsjetttramme på 44 milliarder kroner. Liberalistene mener disse pengene burde vært overført direkte til kommunene uten noen form for båndlegging av bruken, slik at kommunen selv har full kontroll med prioriteringene lokalt, og aller helst sende disse videre i form av skattelettelse til sine innbyggere.

Oljefondet og det sivile samfunn

Det er et gjennomgående tema i Liberalistenes program at vi ønsker å overføre makt fra kommunen til det sivile samfunn og individet selv. Liberalistene er tilhengere av et velferdssamfunn, ikke av en velferdsstat. Kirkebygg er et godt eksempel på hvordan velferdsstaten ikke fungerer. Over hele Norge forfaller historiske kirkebygg fordi de ingen føler noe eierskap til byggene, eller forpliktelse til forsvarlig vedlikehold. Det "alle" eier, eier ingen.

Ved å overlate kirkebygg til menigheter, historiske foreninger eller andre type stiftelser eller lag vil de komme i trygge hender til grupper av mennesker som brenner for et formål og som føler eierskap. Vi sier ikke at alle disse nye eierne alltid vil gjøre en perfekt jobb, et perfekt samfunn finnes ikke, men de vil samlet sett gjøre en langt bedre jobb enn kommunen. Kommunen er i mange tilfeller lovpålagt å «sørge for» vedlikehold og drift av ulike tjenester og må derfor virke som kontrollorgan i fremtiden, selv om de ikke lenger eier et objekt eller drifter en organisasjon.

For å få til en maktoverføringsreform er menigheter, stiftelser, organisasjoner og lag avhengig av penger. Forfallet har i mange tilfeller kommet så langt at det er lite realistisk at de skal klare å reise all nødvendig kapital, spesielt ikke med dagens skatte- og avgiftstrykk.

Liberalistene vil derfor arbeide for at Stortinget bevilger penger fra Oljefondet til en reform av det sivile samfunnet. Hvis eksempelvis en middelalderkirke er nær forråtnelse og kommunen bryter loven ved ikke å holde det i stand, så er det på høy tid å gjennomføre en reform som sikrer det som i dag er kommunens eiendom på en forsvarlig måte.

Rent makroøkonomisk vil reformen ikke ha noe å si for størrelsen på fondet eller statens pengebruk. I dag overføres renteinntekter fra oljefondet til statsbudsjettet. Liberalistene mener disse renteinntekter skal gå direkte til sivile fond inntil de er tilfredsstillende fylt opp, deretter er det de enkelte sivile organisasjoner som overtar alle forpliktelser og som for fremtiden er sikret renteinntekter fra sine fond som kan gi tilfredsstillende drift.

Vi tror en slik reform vil utløse en enorm kreativitet og utløse frivillighetsarbeid og dugnad, noe som ville skapt enorme verdier for samfunnet. I dag har en menighet et større incitament til å bruke krefter på å mase på penger fra kommunen enn den har til å igangsette arbeid på kirken selv. Den har heller ikke noe incitament til å samle inn tilleggsmidler eller finne på inntektsbringende prosjekter for å få midler utover det kommunen bevilger.

Menigheter og gamle kirker er her kun ment som en illustrasjon. Rekken av kommunale bygg og tjenester som kan overføres ut fra de samme prinsipper er svært omfattende. Liberalistene ser ingen begrensninger i objekter og tjenester som kan omorganiseres på denne måten.

Ulv

Ulvstammen med skandinavisk opprinnelse, som utviklet seg og levde i norsk område, ble endelig utryddet i 1970. Frem til 1984 ble det ikke observert ulv i Norge og ulven som så har slått seg ned i Norge er en russisk art, som det finnes titusenvise av i Russland.

Ettersom det er relativt få ulv i Norge blir det mye innavl og det diskuteres om det skal importeres mer ulv fra Russland av den grunn. Liberalistene er skeptiske til det. Norge har en spredt befolkning og ulven

krever store områder for vandring, noe som gjør at dens eksistens kommer i konflikt med mennesket og mennesker sin eiendom: husdyr.

Liberalistene mener det er en forutsetning at i de tilfeller det opprettes ulvesoner og annet for å verne den russiske ulven i norske områder, skal befolkningen i området føle trygghet for at de selv og deres verdier er ivaretatt. I praksis betyr dette at ulven enten må bevege seg i et sikret område eller at terskelen er svært lav for avliving om den truer mennesker eller husdyr.

Liberalistene stiller seg positive til alle norske naturvernorganisasjoner og andre som engasjerer seg i at russisk ulv får gode vilkår i Russland, uten finansiering fra norske skattebetalere.

Laks

I de kommuner der det er aktuelt stiller Liberalistene seg positive til at lakseindustrien får ja til søknader om laksemerder. Regjeringen sier i praksis nei til økt volum i bransjen før utfordringene med lakselus er løst, og som resultat har Norge mistet 13 prosent markedsandel på verdensbasis. Dette mener Liberalistene er virkelighetsfjern politikk. Vi har sympati for at luseproblematikken må løses, men det er galt å straffe en hel bransje fordi noen ikke er flinke nok til å holde lusa unna. Det er disse aktørene som bør tas, ikke alle.

Liberalistene er motstandere av lokale skatter på laks. Verdien denne bransjen kan skape med de samme pengene selv er større enn de verdier kommunen vil klare å skape.

Havner

Eierskap til havner varierer mellom stat, kommune og privat næringsliv, med forskjellig andeler på forskjellige steder. Liberalistene mener at kommuner skal følge det gjeldende prinsippet i havnepolitikken om at hver havn skal være selvfinansierende. Vi vil også bidra til å sikre at havnens eiere får frihet til å generere overskudd, enten det er ved å leie ut båtplasser, la rederier betale for eget mannskap på kaia til å laste og losse, eller andre tiltak som øker havnens effektivitet og profitt. Det innebærer også å selge hele eller deler av havnen, om det finnes egnede kjøpere som ønsker å ta investeringsrisiko, drifte, eller utvikle næringsaktiviteten.

Havner har samfunnsverdi ved å sikre transport, gi muligheter for handel og varer som kommer sjøveien, militære behov og mer. Havner som selges fra kommunen til sivile næringsdrivende og som utfyller en slik rolle bør derfor selges med klausuler om at havnen også i fremtiden sikrer grunnbehovene den er ment å gjøre, etter at kommunens drift og eierskap til havnen opphører.

Bevilling for skjenking og salg av alkohol

Liberalistene er mot alle former for kommersielle monopoler, og alle begrensninger pålagt utsalg i den sammenheng. Liberalistene vil arbeide mot innskrenkninger som kommunestyret kan innføre, enten det gjelder generell innskrenkning for hele kommunen eller spesiell innskrenkning for enkelte skjenkesteder.

Liberalistene vil følgelig stemme mot kommunalt tak på antall utsalgssteder av drikk innen alle klasser, subsidiært for maksimalt mulig antall, og vil overlate til vinmonopolet eller helst andre næringsdrivende å selv avgjøre hvor de skal etablere sine utsalg

Når utvidelse av tid eller sted for salg og skjenking er mulig, vil søknader om det konsekvent støttes.